

Rzecz Czarnoleska. Ewolucja poglądów na rolę poezji w wierszach Juliana Tuwima

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Prezentacja TED](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: *Poezja polska 1914-1939. Antologia*, oprac. R. Matuszewski, S. Pollak, Warszawa 1984, s. 14–15.
- Źródło: Kazimierz Wyka, *Rzecz wyobraźni*, Warszawa 1977, s. 54.
- Źródło: *Poezja*, [w:] Julian Tuwim, *Czyhanie na Boga*, 1918.
- Źródło: Julian Tuwim, *Prośba o piosenkę*, [w:] tegoż, *Wiersze wybrane*, oprac. Michał Głowiński, Wrocław 1986, s. 62.
- Źródło: Julian Tuwim, *Rzecz Czarnoleska*, [w:] Julian Tuwim, *Wiersze wybrane*, oprac. Michał Głowiński, Wrocław 1986, s. 78–79.
- Źródło: Jan Kochanowski, *Na dom w Czarnolesie*, [w:] Jan Kochanowski, *Fraszki*, oprac. Janusz Pelc, Wrocław 1991, s. 133–134.

***Rzecz Czarnoleska*. Ewolucja poglądów na rolę poezji w wierszach Juliana Tuwima**

Ławka Juliana Tuwima w Łodzi.
Źródło: domena publiczna.

Refleksja nad rolą poety i poezji zawsze zajmowała w twórczości Juliana Tuwima poczesne miejsce. Poglądy pisarza na ten temat zmieniały się jednak z upływem czasu: inaczej postrzega tę funkcję będąc początkującym poetą Skamandra, inaczej po piętnastu latach tworzenia jako dojrzały, samodzielny twórca. Jego namysł nad istotą poezji przybrał bodaj najdojrzalszą formę w zbiorze *Rzecz czarnoleska* z 1929 roku. Ważny jest tu przede wszystkim utwór tytułowy, który nawiązując do legendy Jana Kochanowskiego, łączy tradycję z nowatorstwem, a ponadczasowość ze współczesnością. Można wręcz powiedzieć, że Tuwim, niegdyś rzecznik młodego, pełnego rewolucyjnych myśli pokolenia, tym razem wraca do źródeł kultury polskiej, aby wnikać w to, co w poezji jest niewiednące i uniwersalne.

Twoje cele

- Prześledzisz ewolucję poglądów Juliana Tuwima na rolę poezji i poety.
- Przeanalizujesz i zinterpretujesz wiersze Tuwima: *Prośba o piosenkę*, *Poezja* i *Rzecz czarnoleska*.
- Odkryjesz odwołania do klasycyzmu i romantyzmu w wierszu *Rzecz czarnoleska*.

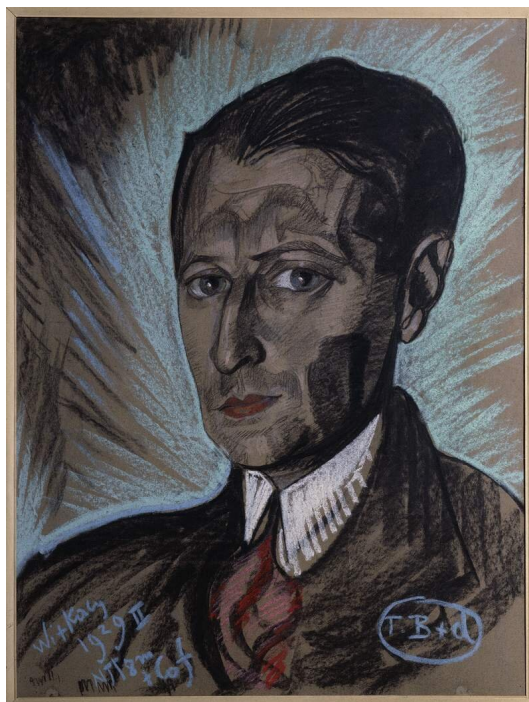
Warsztat poety

((Kazimierz Wyka

Rzecz wyobraźni

Stosunek do własnego warsztatu poetyckiego, szerzej biorąc – stosunek do słowa jako podstawowego składnika materii poetyckiej, stanowi w przemianach dorobku Tuwima jeden z podstawowych wyznaczników. Można by powiedzieć, że stosunek ten charakteryzuje każdego w ogóle poetę. U Tuwima przedstawia się on w sposób szczególny: Tuwim sprawy swojego warsztatu uogólnia i nadaje im sens **dyskursywny**, tak że przestają one dotyczyć jego jedynie, dotyczyć poczynają poezji w ogóle. Według nich także określa najczęściej swoje miejsce wśród otaczających go przemian i zjawisk. Zagadnienie to nie od razu pojawia się u Tuwima. W dwu pierwszych zbiorach poety, w *Czyhaniu na Boga* i *Sokratesie tańczącym*, kierunek rozwoju poety odczytać się daje przede wszystkim wedle ekspresjonistycznych manifestów ja lirycznego, zaplątanych w wielokierunkową dynamikę życia. Takich jak *Poezja*, *Sokrates tańczący*, *W Warszawie*, by tylko te utwory przykładowo wymienić. Sprawa własnego warsztatu i sprawa słowa rozpoczyna się w *Czwartym tomie wierszy*. Pełnej siły nabiera w *Słowach we krwi*, zainaugurowanych w kompozycji tomu nowym manifestem poetyckim *Słowo i ciało*, będącym unieważnieniem manifestu *Poezja z Czyhania na Boga*. Rozprzestrzenia się odtąd i rozrasta. Miejsce węzłowe stanowi *Rzecz czarnolesska*. W całym tym okresie, obejmującym podstawową część dorobku poety, jego stosunek ideologiczny do rzeczywistości wymierzać można na przemianach stosunku do słowa i do własnego warsztatu. Stosunek ten nie układał się nigdy u Tuwima we wzór prosty i jednolity.

Źródło: Kazimierz Wyka, *Rzecz wyobraźni*, Warszawa 1977, s. 54.

Stanisław Witkiewicz, *Portret Juliana Tuwima*, 1929.

Julian Tuwim (1894-1953) – polski poeta, pisarz, satyryk, jeden z najpopularniejszych twórców dwudziestolecia międzywojennego. Był jednym ze współzałożycieli grupy poetyckiej Skamander, a także współtwórcą kabaretu Pod Picadorem.

Źródło: domena publiczna.

Radość, witalność, optymizm

Swój pierwszy manifest poetycki Julian Tuwim ogłosił w wierszu *Poezja* z debiutanckiego tomu *Czyhanie na Boga* (1918). Jego zdaniem twórczość ma być optymistyczna, entuzjastyczna, witalna, na wskroś współczesna, a nawet barbarzyńska i heretycka. Tuwim polemizował wówczas z koncepcją literatury rozumianą jako zbiór przestarzałych rekwizytów, choć nie negował przy tym dorobku romantyków i klasyków (*Nie stracił czaru romantyczny smęt/Róż i słowików, rusałek i goplan; Nie stracił mocy Achilles i Piast/I chwalon będzie każdy, kto bohater*). Zarazem uważał, że współczesna poezja powinna doganiać szybko zmieniającą się rzeczywistość (*Lecz coraz szybciej warczy życia pęd/Tam, gdzie jest księżyc, jest i aeroplan!*). Bohaterem wierszy miał być zwykły człowiek, przedstawiciel klasy robotniczej. Sam autor powinien był natomiast wystrzegać się patosu. W dobrym tonie była raczej prowokacja i kontrowersja, poprzez które młode pokolenie domagało się własnego miejsca na Parnasie.

“ Poezja

Powstał w duszy mej wprost szaleńczy plan,
Plan, który można przyrównać herezji:
Niech się dzisiaj dowie wszelki stan,
Co ja właściwie sędzę... o poezji.

Jakie w tej sprawie „przekonania” mam,
Jak brzmią zasady tej mojej „teorii”,
Niech słucha mędrzec i niech słucha cham
Teoretycznej mej fantasmagorii!

Będą te słowa jak taneczny krok!
Będą – jak złota do Stolicy droga!
– Poezja – jest to, proszę panów, skok,
Skok barbarzyńcy, który poczuł Boga!

(...)

Nie stracił czaru romantyczny smęt
Róż i słowików, rusałek i goplan.
Lecz coraz szybciej warczy życia pęd:
Tam, gdzie jest księżyc, jest i aeroplan!

Nie stracił mocy Achilles i Piast,
I chwalon będzie każdy, kto bohater!
Lecz już z czeluści elektrycznych miast
Tłum wielki bucha, jak lawa przez krater!

Źródło: *Poezja*, [w:] Julian Tuwim, *Czyhanie na Boga*, 1918.

Okładka miesięcznika poetyckiego Skamander, wydawanego w okresie międzywojennym w Warszawie, wokół którego skupiona była grupa poetycka o tej samej nazwie.

Źródło: domena publiczna.

“ Poezja polska 1914-1939. Antologia

Ze wszystkich poetów Skamandra Tuwim jest bezwzględnie najbliższy programowi »nowej sztuki«, którego elementy stara się przechwycić, ale przed którego konsekwentną realizacją powstrzymuje go intuicyjne poczucie związku z poetycką tradycją. (...) Ta tradycja – to zarówno liryka Młodej Polski, której czołowego przedstawiciela, Staffa, samorzutnie ogłasza za swojego patrona, jak również rozczytanie w [symbolistach](#) rosyjskich (...). Elementem rewolucjonizującym jest natomiast zarówno chłonna postawa wobec propozycji współczesności, jak i intencja odegrania roli burzyciela starych form, której atrakcyjny wzorzec trafnie odnajduje Tuwim w tłumaczonej w tym czasie poezji [Rimbauda](#). (...) Od młodych futurystów różni Tuwima żarliwa powaga i [ekstatyczność](#), z jaką usiłuje on traktować rozbijanie starych kanonów słownictwa i wyobraźni. Jeżeli elementy nowoczesności – tłum, miasto, ulica – pojawiają się w jego wierszach, to nie w charakterze programowych rekwizytów, świadomie prowokujących wyobraźnię, ale jako wyraz z góry powziętego przeświadczenia o konieczności ich zharmonizowania z rekwizytami poezji tradycyjnej.

Źródło: *Poezja polska 1914-1939. Antologia*, oprac. R. Matuszewski, S. Pollak, Warszawa 1984, s. 14–15.

Widać to we fragmencie cytowanej już *Poezji*:

“ Będę ja [...] futurystą,
A to nie znaczy, bym się stał głuptasem,
Co sport z poezji czyni i z hałasem
Udaje maga, a jest tylko glistą

Poeta nie ma być prorokiem, przywódcą narodu, jak głosił
romantyzm, ale zwykłym
człowiekiem, jednym z wielu:

Nie chcę być wam przodownikiem,
Chętnie w tłum się wcisnę,
Będę [ultimus inter pares](#)

Powrót do Czarnolasu

W 1929 roku ukazał się tomik wierszy Tuwima zatytułowany *Rzecz czarnolesska*. Podjął w nim po raz kolejny próbę określenia funkcji poezji i roli poety, najpełniej wyrażoną w tytułowym wierszu. Tuwim aż do perfekcji opanował materię języka polskiego, jednocześnie nadając swoim wierszom bardziej wyważony, spokojny ton.

((Kazimierz Wyka

Rzecz wyobraźni

Rzecz czarnolesska, takie jest imię tradycji u Tuwima. Podjął on w tym imieniu echo poezji Norwidowskiej, powtórzył słowa tragicznego samotnika, zakłęcie do pierwszych i najczystszych źródeł poezji narodowej zwrócone: »Czarnolesskiej ja rzeczy chcę — ta serce uleczy! I zagrałem... i jeszcze mi smutniej«. Wychodząc z tej [inkantacji](#), której sens dla romantyka nie oznaczał jeszcze wielkiej tradycji w jej całej pełni, w całej doniosłości, wychodząc z tej [lapidarnej](#) inkantacji — Tuwim tę pełnię i doniosłość nazwał tak ostatecznie i klarownie, jak sprawę ojczyzny-polszczyzny. Odjął rzeczy czarnolesskiej szlachecki i sielankowy sens, przydał patetyczne echo tego, co ponad przemianami i biegiem stuleci trwa w kulturze narodu:

Kiedyż mnie cwałem, rumaku skoczny,

Do Czarnolasu poniesiesz?

(*Koń*)

Źródło: Kazimierz Wyka, *Rzecz wyobraźni*, Warszawa 1977, s. 54.

((Kazimierz Wyka

Rzecz wyobraźni

Metaforę interpretacyjną rzecz czarnolesska przekazał Tuwimowi Cyprian Norwid. Wydobywano stąd wnioski, że uczestnictwo Norwida w zespole tradycji narodowych podjętych przez Tuwima nie ustępuje w tomie

noszącym taki tytuł uczestnictwu Kochanowskiego. Pogląd ten należy zakwestionować. Rozporządzamy dostateczną liczbą argumentów, zarówno zaczerpniętych z dalszego rozwoju Tuwima, jak z innych kontaktów Norwida z obecną poezją polską, by móc to uczynić. (...)

U romantyków, a także u Norwida, kult Kochanowskiego oznaczał

jednocześnie bezpośrednią inspirację artystyczną i wersyfikacyjną Jana z Czarnolasu. Cytat poetycki, [inkrustacja](#) obrazowa, podjęcie motywu Kochanowskiego jest zjawiskiem nierzadkim u Norwida. Rzecz czarnoleska brzmiała u niego rymem bezpośredniego wzoru. U Tuwima rzecz czarnoleska nie brzmi takim rymem. Staje się jedynie symbolem ogólnym poetyckiej jasności, klarowności, społecznej dostępności poezji. Symbol ten narodził się wprawdzie z poezji Kochanowskiego, z jej roli w przemianach tradycji narodowej, trafnie nazwanej przez Norwida, ale nie prowadzi do Kochanowskiego bezpośrednio. Nawet przy najbardziej uważnej lekturze *Rzeczy czarnoleskiej* na palcach jednej ręki dają się wskazać frazy, elementy rytmu czy delikatnie [archaizowanego](#) słownictwa, w jakich brzmi niewątpliwie echo Kochanowskiego. (...) *Rzecz czarnoleska* to nie wezwanie do naśladownictwa, lecz wzór dla współczesności w jej nowoczesnej, żywej, poetyckiej materii.

I dlatego nie [klasycyzm](#), lecz [humanizm](#) tworzy kręgosłup tomu przełomowego dla pojmowania przez poetę zadań jego warsztatu i zadań słowa poetyckiego w ogóle. Nowe, nie znane dotąd twórcy elementy materii poetyckiej, jeżeli nawet dają się wywieść z polskiej tradycji poetyckiej, nie pochodzą bezpośrednio od Kochanowskiego ani też Norwida. Obydwa te nazwiska to coś jak drogowskazy na cele

Władysław Łuszczkiewicz, *Jan Kochanowski w Czarnolesie*, 1864-1865

Źródło: domena publiczna.

ogólne i kierunki świata nastawione, a nie drogi same, które w tych kierunkach biegną.

Źródło: Kazimierz Wyka, *Rzecz wyobraźni*, Warszawa 1977, s. 54.

Słownik

dyskurs

(łac. *discursus* – rozmowa, rozprawa, rozumowanie) – w ujęciu szerszym: proces dowolnej interakcji między ludźmi, w ujęciu ściślejszym: dyskurs werbalny, czyli proces tworzenia tekstu mówionego lub pisanego

humanizm

(łac. *humanus* – ludzki) – nurt umysłowy i kulturowy, w którym podkreślano godność człowieka i możliwości jego rozumu, a jednym ze sposobów przedstawiania tych wartości było sięganie do dorobku antyku grecko-rzymskiego

klasycyzm

(łac. *classicus* – należący do pierwszej, najlepszej klasy) – w literaturze i sztuce rozkwitł we Francji w XVII w., jego początkiem był renesansowy zwrot do wzorów literatury antycznej i łączące się z nim przekonanie o ich wartości uniwersalnej; podstawowe zasady estetyki klasycyzmu sformułowali krytycy włoscy okresu renesansu, a we Francji zwłaszcza N. Boileau w *Sztuce poetyckiej*, klasycyzm opierał się na poglądach filozoficznych głoszących istnienie w świecie niezmiennych praw ładu, przyznających rozumowi możliwość poznania natury i jej naśladowania w dziełach człowieka; głównymi kategoriami estetycznymi były piękno i prawda, pojmowane jako wartości absolutne, dające się uzasadnić rozumowo; określały one podstawowe cele twórczości, a warunkiem ich osiągnięcia była doskonałość artystyczna, zgodność utworu z naturą; naśladowując naturę, twórca miał się kierować zasadami dobrego smaku i przyjętymi normami obyczajowymi, a jego dzieło musiało spełniać warunek stosowności (*decorum*); literaturze przypisywano funkcje dydaktyczno-moralizatorskie

symbolizm

(gr. *symbolon* – symbol) – kierunek w sztuce zapoczątkowany przez poetów francuskich w II połowie XIX wieku, zakładający rezygnację z bezpośredniego opisu emocji, opierający się na sugerowaniu wzruszeń i nastrojów, operujący wieloznacznymi symbolami w celu wyrażenia treści, które nie mają określenia w systemie językowym

Prezentacja TED

Polecenie 1

Zapoznaj się z wykładem i treścią wiersza Juliana Tuwima *Rzecz czarnoleska*. Wyjaśnij pogląd starożytnych, powielany przez renesansowych myślicieli, że piękno jest tym, co jest przeciwne chaosowi.

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D1HiBwXJz>

Nagranie filmowe lekcji pod tytułem *Co nam zostało z kultury renesansu? – Rzecz czarnoleska Juliana Tuwima*.

Julian Tuwim

Rzecz Czarnoleska

Rzecz Czarnoleska – przyplýwa, otacza,
Nawiedzonego niepokoí dziwem.
Słowo się z wolna w brzmieniu przeistacza,
Staje się tem prawdziwem.

Z chaosu ład się tworzy. Ład, konieczność,
Jedyność chwili, gdy bezmiar tworzywa
Sam się układa w swoją ostateczność
I woła, jak się nazywa.

Głuchy nierozum, ciemny sens człowieczy
Oстрыm promieniem na wskroś prześwietlony,
Oddechem wielkiej Czarnoleskiej Rzeczy
Zbudzony i wyzwolony.

Źródło: Julian Tuwim, *Rzecz Czarnoleska*, [w:] Julian Tuwim, *Wiersze wybrane*, oprac. Michał Głowiński, Wrocław 1986, s. 78–79.

Polecenie 2

Na podstawie wiersza Tuwima *Rzecz czarnoleska*, wyjaśnij, jaki jest cel poezji pisanej przez Jana Kochanowskiego.

Polecenie 3

Na podstawie wykładu zinterpretuj tytuł wiersza *Rzecz czarnoleska*.

Słownik

Ars Poetica

(łac. sztuka poetycka) – wierszowana rozprawa Horacego na temat poezji, zawierająca wykład zasad i norm, jakimi powinna się ona rządzić, oraz praktyczne rady dla twórców; znana również jako *List do Pizonów*

furor divinus, furor poeticus

(łac. *furor* – szaleństwo; łac. *divinus* – boski) – w platońskiej i neoplatonńskiej teorii sztuki: szczególnie stan podniecenia umysłu umożliwiający tworzenie bez znajomości reguł

Sprawdź się

Teksty do ćwiczeń: 1-6

((Jan Kochanowski

Na dom w Czarnolesie

Panie, to moja praca, a zdarzenie Twoje;
Raczysz błogosławieństwo dać do końca swoje.
Inszy niechaj pałace marmórowe mają
I szczerym złotogłowem ściany obijają,
Ja, Panie, niechaj mieszkam w tym gniaździe ojczystym,
A Ty mię zdrowiem opatrz i sumnieniem czystym,
Pożywieniem ućciwym, ludzką życzliwością,
Obyczajmi znośnymi, nieprzykrą starością.

Źródło: Jan Kochanowski, *Na dom w Czarnolesie*, [w:] Jan Kochanowski, *Fraszki*, oprac. Janusz Pelc, Wrocław 1991, s. 133–134.

((Julian Tuwim

Rzecz Czarnoleska

Rzecz Czarnoleska – przy pływa, otacza,
Nawiedzonego niepokoi dziwem.
Słowo się z wolna w brzmieniu przeistacza,
Staje się tem prawdziwem.

Z chaosu ład się tworzy. Ład, konieczność,
Jedyność chwili, gdy bezmiar tworzywa
Sam się układa w swoją ostateczność
I woła, jak się nazywa.

Głuchy nierozum, ciemny sens człowieczy
Oстрыm promieniem na wskroś prześwietlony,
Oddechem wielkiej Czarnoleskiej Rzeczy
Zbudzony i wyzwolony.

Źródło: Julian Tuwim, *Rzecz Czarnoleska*, [w:] Julian Tuwim, *Wiersze wybrane*, oprac. Michał Głowiński, Wrocław 1986, s. 78–79.

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Na podstawie fraszki *Na dom w Czarnolesie* nazwij wartości duchowe i materialne, które podmiot liryczny utworu uznaje za istotne.

Wartości duchowe	Wartości materialne

Ćwiczenie 2

Wyjaśnij własnymi słowami, co może oznaczać określenie Juliana Tuwima „*Rzecz Czarnoleska*” w odniesieniu do wartości opisanych we fraszce *Na dom w Czarnolesie*.

Ćwiczenie 3

Zaznacz wyrażenia synonimiczne względem użytego przez Juliana Tuwima wyrażenia „*Rzecz Czarnoleska*”.

☐ Światopogląd Czarnoleski

☐ Dylematy Czarnoleskie

☐ Przedmiot Czarnoleski

☐ Dom w Czarnolesie

☐ Wartości Czarnoleskie

Ćwiczenie 4

Oceń i oznacz prawdziwość zdań na temat wyrażenia „Rzecz Czarnoleska” w wierszu Juliana Tuwima.

Twierdzenie	Prawda	Falsz
To przedmiot magiczny.	☐	☐
Ma moc twórczą.	☐	☐
Pozwala na nadawanie rzeczom właściwych nazw.	☐	☐
Wprowadza niepokój i potrzebę zmiany.	☐	☐

Ćwiczenie 5

Wypisz z wiersza *Rzecz Czarnoleska* po jednym przykładzie animizacji i personifikacji, a następnie wyjaśnij funkcje tych środków.

ANIMIZACJA

Przykład:

Funkcja:

PERSONIFIKACJA

Przykład:

Funkcja:

Nazwij zabieg artystyczny zapisania wyrażenia „Rzecz Czarnoleska” wielkimi literami i określ funkcję tego zabiegu.

Tekst do ćwiczeń 7 i 8

((Julian Tuwim

Prośba o piosenkę

Jeżelim, Stwórco, posiadał Słowo, dar twój świetny,
Spraw, by mi serce było gniewem oceanów,
Bym, jak dawni poeci prosty i szlachetny,
Wichurą krwi uderzał w możnych i tyranów.

Nie natchnij mnie hymnami, bo nie hymnów trzeba
Tym, którzy w zzartej piersi pod brudną koszulą
Czcze serce noszą, krzycząc za kawałem chleba,
A biegną za orkiestrą, co gra capstrzyk królom.

Lecz słowom mego gniewu daj błysk ostrej stali,
Brawurę i fantazję, rym celny i cienki,
Aby ci, w których palnę, prosto w łeb dostali
Kulą z sześciostrzałowej, błyszczącej piosenki!

Źródło: Julian Tuwim, *Prośba o piosenkę*, [w:] tegoż, *Wiersze wybrane*, oprac. Michał Głowiński, Wrocław 1986, s. 62.

Ćwiczenie 7

Dokonaj samodzielnej oceny, czy przekonania wyrażone w wierszu *Rzecz Czarnoleska* są zgodne z renesansowym wzorcem *poety doctusa*. Swoje oceny sformułuj w postaci zdań złożonych rozpoczynających się od słów „Tak, ponieważ...” lub „Nie, ponieważ...”.

1) Przekonanie, że talent poetycki jest darem boskim.

2) Przekonanie, że słowo poetyckie powinno być narzędziem walki z tyranią.

3) Pragnienie dotarcia ze słowem poetyckim do prostych ludzi.

Ćwiczenie 8

Rozstrzygnij, czy słowa podmiotu lirycznego na temat dawnych poetów są odpowiednią charakterystyką światopoglądu wyrażanego w twórczości Jana Kochanowskiego. Swoje stanowisko sformułuj w postaci tezy i poprzyj ją dwoma argumentami, zilustrowanymi przykładami z tekstów Tuwima i Kochanowskiego.

Teza

Argument 1

Argument 2

Przykład 1

Przykład 2

Dla nauczyciela

Autor: Maria Gniłka-Somerlik

Przedmiot: Język polski

Temat: *Rzecz Czarnoleska*. Ewolucja poglądów na rolę poezji w wierszach Juliana Tuwima

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

- 1) rozumie podstawy periodyzacji literatury, sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach: starożytność, średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm, pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne, literatura wojny i okupacji, literatura lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna, literatura po 1989 r.;
- 2) rozpoznaje konwencje literackie i określa ich cechy w utworach (fantastyczną, symboliczną, mimetyczną, realistyczną, naturalistyczną, groteskową);
- 3) rozróżnia gatunki epickie, liryczne, dramatyczne i synkretyczne, w tym: gatunki poznane w szkole podstawowej oraz epos, odę, tragedię antyczną, psalm, kronikę, satyrę, sielankę, balladę, dramat romantyczny, powieść poetycką, a także odmiany powieści i dramatu, wymienia ich podstawowe cechy gatunkowe;
- 4) rozpoznaje w tekście literackim środki wyrazu artystycznego poznane w szkole podstawowej oraz środki znaczeniowe: oksymoron, peryfrazę, eufonię, hiperbolę; leksykalne, w tym frazeologizmy; składniowe: antytezę, paralelizm, wyliczenie, epiforę, elipsę; wersyfikacyjne, w tym przerzutnię; określa ich funkcje;
- 5) interpretuje treści alegoryczne i symboliczne utworu literackiego;
- 8) wykazuje się znajomością i zrozumieniem treści utworów wskazanych w podstawie programowej jako lektury obowiązkowe;
- 9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;
- 11) rozumie pojęcie motywu literackiego i toposu, rozpoznaje podstawowe motywy i toposy oraz dostrzega żywotność motywów biblijnych i antycznych w utworach literackich; określa ich rolę w tworzeniu znaczeń uniwersalnych;
- 12) w interpretacji utworów literackich odwołuje się do tekstów poznanych w szkole podstawowej, w tym: trenów i pieśni Jana Kochanowskiego, bajek Ignacego Krasickiego,

Dziadów cz. II oraz Pana Tadeusza Adama Mickiewicza, Zemsty Aleksandra Fredry, Balladyny Juliusza Słowackiego;

13) porównuje utwory literackie lub ich fragmenty, dostrzega kontynuacje i nawiązania w porównywanych utworach, określa cechy wspólne i różne;

14) przedstawia propozycję interpretacji utworu, wskazuje w tekście miejsca, które mogą stanowić argumenty na poparcie jego propozycji interpretacyjnej;

15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny;

16) rozpoznaje obecne w utworach literackich wartości uniwersalne i narodowe; określa ich rolę i związek z problematyką utworu oraz znaczenie dla budowania własnego systemu wartości.

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

2) analizuje strukturę tekstu: odczytuje jego sens, główną myśl, sposób prowadzenia wywodu oraz argumentację;

II. Kształcenie językowe.

1. Gramatyka języka polskiego. Uczeń:

1) wykorzystuje wiedzę z dziedziny fleksji, słowotwórstwa, frazeologii i składni w analizie i interpretacji tekstów oraz tworzeniu własnych wypowiedzi;

4. Ortografia i interpunkcja. Uczeń:

1) stosuje zasady ortografii i interpunkcji, w tym szczególnie: pisowni wielką i małą literą, pisowni łącznej i rozłącznej partykuły nie oraz partykuły -bym, -byś, -by z różnymi częściami mowy; pisowni zakończeń -ji, -ii, -i ; zapisu przedrostków roz-, bez-, wes-, wz-, ws-; pisowni przymków złożonych; pisowni nosówek (a, ę) oraz połączeń om, on, em, en ; pisowni skrótów i skrótowców;

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Elementy retoryki. Uczeń:

4) wyjaśnia, w jaki sposób użyte środki retoryczne (np. pytania retoryczne, wyliczenia, wykrzyknienia, paralelizmy, powtórzenia, apostrofy, przerzutnie, inwersje) oddziałują na odbiorcę;

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

1) zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie;

4) zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji;

IV. Samokształcenie.

2. porządkuje informacje w problemowe całości poprzez ich wartościowanie; syntetyzuje poznawane treści wokół problemu, tematu, zagadnienia oraz wykorzystuje je w swoich wypowiedziach;

7. wzbogaca swoją wypowiedź pozajęzykowymi środkami komunikacji;

Lektura obowiązkowa

33) wybrane wiersze następujących poetów: Bolesław Leśmian, Julian Tuwim, Jan Lechoń, Maria Pawlikowska-Jasnorzewska, Kazimiera Iłakowiczówna, Julian Przyboś, Józef Czechowicz, Krzysztof Kamil Baczyński, Tadeusz Gajcy;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Cele operacyjne. Uczeń:

- przedstawia poglądy Juliana Tuwima na temat roli poezji i poety;
- wyjaśnia sposób zapisu wielką literą tytuły wiersza *Rzecz Czarnoleska*;
- dokonuje analizy i interpretacji *Prośba o piosenkę*, *Poezja* i *Rzecz czarnoleska* w kontekście poglądów Tuwima na temat poezji;
- zestawia wymowę wiersza Tuwima *Rzecz Czarnoleska* z *Na dom w Czarnolesie* Kochanowskiego.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- podająca.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją

Uczniowie są zobligowani do znajomości biografii oraz treści fraszek Jana Kochanowskiego.

Faza wprowadzająca

Nauczyciel pyta uczniów, dlaczego współcześni twórcy tak chętnie odnoszą się, afirmując lub polemizując, do dokonań twórców minionych epok. Skąd to zainteresowanie? Prosi także uczniów o wymienienie przykładów takiego dialogu między epokami w literaturze. Po ogólnoklasowej dyskusji na ten temat nauczyciel informuje uczniów, że lekcja będzie poświęcona twórczości Juliana Tuwima, zwłaszcza wierszowi *Rzecz Czarnoleska*, który jest hołdem wobec twórczości Jana Kochanowskiego. Prezentuje „Wprowadzenie” do lekcji, jej cele i zapisuje temat na tablicy.

Faza realizacyjna

Uczniowie zapoznają się z treścią sekcji „Przeczytaj”, następnie z multimedium. Po wysłuchaniu wykładu wykonują polecenia, a następnie ćwiczenia z sekcji „Sprawdź się”. Przed wykonaniem ćwiczeń, których celem jest porównanie dzieł Kochanowskiego i Tuwima, nauczyciel może zaprezentować deklamacje wierszy, dostępne na portalu: polska-poezja.pl

Faza podsumowująca

Nauczyciel podsumowuje zajęcia wnioskiem, że twórczość Juliana Tuwima ma wiele oblicz, zmieniała się i dotyczyła wielu zjawisk. Pyta uczniów, z jakimi utworami najczęściej kojarzą twórczość przedstawiciela Skamandra.

Materiały dodatkowe:

- Mariusz Urbanek, *Tuwim*, Wrocław 2004.
- Anna Węgrzyniak, *Ja głosów świata imitator. Studia o poezji Juliana Tuwima*, Katowice 2005.

Wskazówki metodyczne

- Uczniowie mogą wykorzystać multimedium „Prezentacja TED” jako inspirację do przygotowania własnej prezentacji multimedialnej.